

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การวิจัย
2. สมมติฐานการวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัย
5. อภิปรายผล
6. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ และขนาดสถานศึกษาทั้งโดยรวมและรายด้าน
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของบุคลากรที่มีความแตกต่างกันทางสถานภาพ และขนาดสถานศึกษา แตกต่างกันทั้ง โดยรวมและรายด้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำนวน 4,725 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 312 คน ครูผู้สอน จำนวน 4,101 คน และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 312 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 369 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 116 คน ครูผู้สอน จำนวน 137 คน และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 116 คน ซึ่งได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการคำนวณตามสูตร ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) (สำเร็จ จันสุวรรณ และสุวรรณ บัวทวน. 2538 : 122) และ ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) และการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 45-47)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ มาตราส่วนประมาณค่า และปลายเปิด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป คำนวณหา ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานการวิจัยใช้การ ทดสอบค่าที่ t-test และวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้คือ

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย ครูผู้สอน จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 37.20 รองลงมาคือ ผู้บริหารและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เท่ากัน จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 31.40 ปฏิบัติหน้าที่อยู่ใน โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 50.40 รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดเล็ก

จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 49.60

2. ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน ผลการวิจัย พบว่า

2.1 ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ($\bar{X} = 4.38$) ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.35$) ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน และด้านการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.34$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านที่ 1 ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ในหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.47$) ข้อ 7 นำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริมให้เหมาะสมและสอดคล้องสภาพท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.42$) และข้อ 3 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรก่อนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ($\bar{X} = 4.40$)

ด้านที่ 2 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ ของ

หลักสูตร ($\bar{X} = 4.48$) ข้อ 6 จัดทำแผนการสอนตามรายละเอียดที่ปรับเข้าโครงสร้าง
 ขอบข่ายรายวิชา ($\bar{X} = 4.40$) และข้อ 3 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะปรับหรือเพิ่มเติม
 เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนตามความต้องการของท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.33$)

ด้านที่ 3 ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ
 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร
 ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการปรับปรุง และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวม
 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มี
 ค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 14 มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
 ($\bar{X} = 4.40$) ข้อ 1 การวิเคราะห์หลักสูตรโดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา
 และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร ($\bar{X} = 4.39$) และข้อ 2 สํารวจสื่อเอกสาร หรือ
 หนังสือเพื่อนำมาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร ($\bar{X} = 4.37$)

ด้านที่ 4 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ
 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร
 ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก
 ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด
 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 10 ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนนักเรียนตามสภาพการเรียน
 การสอนแล้วปรับปรุง ($\bar{X} = 4.42$) ข้อ 2 วิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ ($\bar{X} = 4.39$) และ
 ข้อ 9 ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คนแล้วปรับปรุง ($\bar{X} = 4.38$)

ด้านที่ 5 ด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ
 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร
 ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่
 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ
 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 1 ศึกษาโครงสร้างเนื้อหา หลักสูตรและจุด
 ประสงค์ของหลักสูตรแม่บทก่อนจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม ($\bar{X} = 4.43$) ข้อ 12
 ไม่มีเนื้อหาขัดต่อระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดหลักศีลธรรมอันดี และไม่
 กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ ($\bar{X} = 4.42$) และข้อ 11 ไม่มีเนื้อหาสาระกล่าว

โดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ($\bar{x} = 4.41$)

2.2 โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ ด้านการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ($\bar{x} = 4.38$) ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\bar{x} = 4.35$) ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน และด้านการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\bar{x} = 4.34$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านที่ 1 ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ($\bar{x} = 4.47$) ข้อ 7 นำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่นมาใช้ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ($\bar{x} = 4.42$) และข้อ 3 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรก่อนการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ($\bar{x} = 4.40$)

ด้านที่ 2 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา

โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คำอธิบายรายวิชาต่างๆ ของหลักสูตร ($\bar{x} = 4.48$) ข้อ 6 จัดทำแผนการสอนตามรายละเอียดที่ปรับเข้าโครงสร้างขอบข่ายรายวิชา ($\bar{x} = 4.40$) และข้อ 3 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะปรับหรือเพิ่มเติมนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอนตามความต้องการของท้องถิ่น ($\bar{x} = 4.33$)

ด้านที่ 3 ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการปรับปรุง และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 14 มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ($\bar{X} = 4.40$) ข้อ 1 การวิเคราะห์หลักสูตรโดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร ($\bar{X} = 4.39$) และข้อ 2 ตำราหนังสือเอกสารหรือหนังสือเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร ($\bar{X} = 4.37$)

ด้านที่ 4 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่

โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 10 ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนนักเรียนตามสภาพการเรียนการสอนแล้วปรับปรุง ($\bar{X} = 4.42$) ข้อ 3 พิจารณาคาบเวลาเรียน ($\bar{X} = 4.39$) และข้อ 9 ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คนแล้วปรับปรุง ($\bar{X} = 4.38$)

ด้านที่ 5 ด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

โรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ ข้อ 1 ศึกษาโครงสร้างเนื้อหา หลักสูตรและจุดประสงค์ของหลักสูตรแม่บทก่อนจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม ($\bar{X} = 4.43$) ข้อ 12 ไม่มีเนื้อหาขัดต่อระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ ($\bar{X} = 4.42$) และข้อ 11 ไม่มีเนื้อหาสาระกล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ($\bar{X} = 4.41$)

3. เปรียบเทียบระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียน ทั้งโดยรวมและรายด้าน ผลการวิจัย พบว่า

3.1 ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านคือ ด้าน

การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ และด้านการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านคือ ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ และด้านการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ไม่แตกต่างกัน

4. ข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

4.1 ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนและท้องถิ่น ให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวางแผนให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

4.2 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ได้แก่ ปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ศึกษาความต้องการของผู้เรียนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก และสนใจในการเรียนรู้อย่างจริงจัง และปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

4.3 ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อ ได้แก่ นำความรู้และประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน ให้ความสำคัญและยอมรับในความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น และแสดงผลงานอย่างชัดเจน

4.4 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ ได้แก่ จัดสรรงบประมาณในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่เหมาะสมและกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำกับ ติดตาม ประเมิน และสนับสนุนในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่

4.5 ด้านการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ได้แก่ จัดทำคำอธิบายให้เหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ และสร้างความเข้าใจให้กับผู้ปกครอง ผู้เรียนและชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย การศึกษาคำนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากการที่กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ค : 32-73) ได้ระบุไว้ว่า การบริหารจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขอบข่าย ภารกิจครอบคลุม การดำเนินงาน 4 ด้านคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป จากการบริหารงานทั้ง 4 งานดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การบริหารงานวิชาการ ถือเป็นงานหรือภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้มุ่งให้กระจายอำนาจด้านการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ ประกอบกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 141 – 146) ได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ดังนี้

- 1) นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาดตามอัธยาศัย
- 2) ยกย่อง และเชิดชูเกียรติ "ครูภูมิปัญญา" และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีชีวิต การเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก
- 3) สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้าน

ภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง และ 4) ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสาระตติเย องค์กรและเครือข่ำย ภูมิปัญญาทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ดังนั้น จึงทำให้ผู้บริหารโรงเรียน และผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้อง กับความต้องการของท้องถิ่น จึงส่งผลให้ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โสภี วิวัฒน์ชาญกิจ (2546 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานใน สถานศึกษาจังหวัดนนทบุรี แล้วพบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาจังหวัดนนทบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประยูร นางสีศุภ (2547 : 109-111) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษา สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาที่จัด การศึกษาช่วงชั้นที่ 1-3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 : กรณีศึกษา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย พบว่า สภาพการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-3 อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1.1 ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านการปรับกิจกรรม การเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมในหลักสูตร ให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากบุคลากรและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงสภาพของท้องถิ่น โดยวางแผนการจัด การเรียนการสอนตามขอบข่ายเนื้อหาสาระ มาตรฐาน สัดส่วนของเวลาและหน่วยการเรียนรู้ และเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้อง กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 21) ที่ระบุไว้ว่า การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย

ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ

1.2 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ ของหลักสูตร และข้อ 6 จัดทำแผนการสอนตามรายละเอียดที่รับเข้าโครงสร้าง ขอบข่ายรายวิชา ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มีความรู้ความเข้าใจและความชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการปรับปรุงรายละเอียดของเนื้อหา โดยคำนึงถึงความหลากหลายของท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตนเอง ให้จัดการเรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของกรมวิชาการ (2540 : 33-35) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริมกล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวการปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อจะให้บรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งบรรจุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาเรียนรู้ หรือฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ ท้องถิ่นสามารถจะพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ โดยการนำเอาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นของตนมาให้ผู้เรียนศึกษา หรือฝึกทักษะ ทั้งนี้ เพราะในคำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้าง ๆ โดยกำหนดเป้าหมาย ขอบข่าย หรือหัวข้อต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้ด้วยการเพิ่มหรือปรับได้ตามความเหมาะสม

1.3 ด้านการปรับปรุง และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านการปรับปรุง และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีการวางแผนในการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน และให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนรู้ตามความสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 23) ที่ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาว่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่นสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและแหล่งอื่น ๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว และในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้โดยเฉพาะหนังสือเรียน ควรพิจารณาหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา

1.4 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 10 ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวอย่างแทนนักเรียนตามสภาพการเรียนการสอน แล้วปรับปรุง และข้อ 9 ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คนแล้วปรับปรุง ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน สภาพจริงและสอดคล้องกับกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 23-24) ที่ระบุไว้ว่า ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลายทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและสื่อ

อื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้งและต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการดังนี้ 1) จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ 2) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน 4) ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน 5) ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์ และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ 6) จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ 7) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น และ 8) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

1.5 ด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

ระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 1 ศึกษาโครงสร้างเนื้อหา หลักสูตรและจุดประสงค์ของหลักสูตรแม่บทก่อนจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากบุคลากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งมีความพร้อมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพของชุมชน ประกอบกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้น มีองค์ประกอบหลายประเด็นที่จะต้องพิจารณานำมาเป็นแนวทางในการจัดทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องศึกษาโครงสร้างของเนื้อหาวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2540 : 33-35) ที่ได้กล่าวถึงการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร

ท้องถิ่นในด้านการจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้น มีขั้นตอนในการจัดทำดังนี้ คือ ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิชาจากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำ ศึกษา ผลวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็น องค์กรศึกษาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา รายวิชา กำหนดเนื้อหา กำหนดคาบเวลาเรียน

2. เปรียบเทียบระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 จำแนกตาม สถานภาพ และขนาดสถานศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้าน ผลการวิจัย พบว่า

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความคิดเห็น เกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านคือ ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับรายละเอียดของ เนื้อหา ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดทำสื่อการเรียน การสอนขึ้นใหม่ และด้านการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 มากกว่าผู้บริหาร โรงเรียน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียน มีบทบาทหน้าที่หลักในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน รวมทั้งกำกับ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานใน ขณะเดียวกันครูผู้สอน ก็มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นบุคคลสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตร และบทบาท หน้าที่ของตนเอง ประกอบกับสภาพความพร้อมของแต่ละสถานศึกษาไม่เหมือนกันทั้งในด้าน ศักยภาพและทักษะในการทำงานของบุคลากร สภาพชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่น ประสบการณ์ ในการทำงาน ส่งผลซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานและการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ส่งผล ให้ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ

ประยูร นางสีคุณ (2547 : 109-111) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการนำ
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 1-3
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 : กรณีศึกษาอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ผลการ
 วิจัย พบว่า ผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอน เห็นว่าสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการ
 พัฒนาหลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการ
 วิจัยของ สุริย์ อัมบุรี (2549 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนา
 หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการพัฒนา
 หลักสูตรสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนเครือข่ายการใช้
 หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ร้อยเอ็ด เขต 3 มีสภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ครูผู้สอนมี
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการนำภูมิปัญญา
 ท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้านคือ ด้านการปรับกิจกรรม
 การเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริม ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ด้านการปรับปรุง
 และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ และด้านการจัด
 ทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
 การวิจัยที่ตั้งไว้ ที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงาน
 เขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ตระหนักถึงความสำคัญของสถานศึกษาว่าเป็นแหล่ง
 ของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเองคือ หลักสูตรสถานศึกษา :
 ซึ่งประกอบด้วย ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละ
 แห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 :
 3-4) ที่กล่าวไว้ว่า สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัว และชุมชน ท้องถิ่น วัด
 3-5) หน่วยงานและสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตาม
 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการ ซึ่งจุดหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทางที่สำคัญ
 ซึ่งสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรภายในบริบทและแนวทางดังนี้ 1) หลักสูตรสถานศึกษา
 ควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสนุกและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นวิธีสร้าง
 กำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุด สำหรับผู้เรียน

ให้พัฒนาความมั่นใจในการเรียนและการทำงานอย่างเป็นอิสระ และร่วมมือกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และ

2) หลักสูตรสถานศึกษา ควรส่งเสริมพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อด้านบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจและยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ชีวมันในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลเป็นอิสระและเข้าใจความรับผิดชอบ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงส่งผลให้โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีระดับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนและท้องถิ่น ให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่น และวางแผนให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษากับผู้เรียนนั้น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญา รวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุน การร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนนี้ ได้แก่

1. ผู้บริหาร ควรตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. ครูผู้สอน ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน โดยเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรในท้องถิ่นมาร่วมวางแผน และจัดกิจกรรม

การเรียนการสอน ซึ่งครูควรเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นให้เพียงพอ

3. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรท้องถิ่น ควรพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น ร่วมกับโรงเรียน / หน่วยงานในท้องถิ่น และวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน

3.2 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา ได้แก่ ปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ศึกษาความต้องการของผู้เรียนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก และสนใจในการเรียนรู้อย่างจริงจัง และปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

จากเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้การศึกษาแก่ผู้เรียนนั้น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญา รวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุน การร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้มีบทบาทและหน้าที่ในส่วนนี้ ได้แก่

1. ผู้บริหาร ควรประสานงานการเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรในท้องถิ่นร่วมวางแผนและจัดกิจกรรมร่วมกับครูผู้สอน

2. ครูผู้สอน ควรวัดผลประเมินผลการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำผลการประเมินไปปรับปรุงแผนการสอน เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรท้องถิ่น ควรถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตให้นักเรียนอย่างเหมาะสมด้วยความเต็มใจโดยไม่ปิดบังความรู้

3.3 ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อ ได้แก่ นำความรู้และประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน ให้มีความสำคัญและยอมรับในความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น และแสดงผลงานอย่างชัดเจน

จากเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้การศึกษาแก่ผู้เรียนนั้น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญา รวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุน การร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้มีบทบาทและหน้าที่ในส่วนนี้ ได้แก่

1. ผู้บริหาร ควรสนับสนุนการศึกษา สืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ชกย่อง ชมเชยครู และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น มอบเกียรติบัตรให้ในวันสำคัญของโรงเรียน จัดนิทรรศการ รายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ส่งผลงานลงข่าวใน

หนังสือพิมพ์ หรือวารสารต่าง ๆ เป็นต้น

2. ครูผู้สอน ควรศึกษา ตำรา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บทและสภาพท้องถิ่น เหมาะสมกับผู้เรียนมาจัดทำกำหนดการสอนและแผนการสอนโดยอาจนำมาใช้ในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหา ปรับปรุง และ/หรือเลือกใช้สื่อ จัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่หรือจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม

3. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรท้องถิ่น ควรถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตให้นักเรียนอย่างเหมาะสมด้วยความเต็มใจโดยไม่ปิดบังความรู้

3.4 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ ได้แก่ จัดสรรงบประมาณในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ กำกับ ติดตาม ประเมินและสนับสนุนในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ จัดกิจกรรมที่เหมาะสมและกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จากเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียนนั้น ต้องตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญา รวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุน การร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้มีบทบาทและหน้าที่ในส่วนนี้ ได้แก่

1. ผู้บริหาร ควรจัดหาเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ครูศึกษาค้นคว้า และให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นให้เพียงพอ ดำเนินการนิเทศภายใน เพื่อให้ความช่วยเหลือ สร้างขวัญและกำลังใจ และประเมินการดำเนินงาน

2. ครูผู้สอน ควรเสนอของบประมาณการจ้างวิทยากรบุคคลภายนอกมาทำการสอนในโรงเรียนและดำเนินการเบิกจ่ายค่าตอบแทนวิทยากร

3. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรท้องถิ่น ควรถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตให้นักเรียนอย่างเหมาะสมด้วยความเต็มใจโดยไม่ปิดบังความรู้

3.5 ด้านการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ ได้แก่ จัดทำคำอธิบายให้เหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ และสร้างความเข้าใจให้กับผู้ปกครอง ผู้เรียนและชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

จากเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียนนั้น ต้องตระหนักถึงความสำคัญ

ของภูมิปัญญา รวมทั้งต้องได้รับการสนับสนุน การร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งผู้มีบทบาทและหน้าที่ในส่วนนี้ ได้แก่

1. ผู้บริหาร ควรพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เช่น จัดประชุมปฏิบัติการ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. ครูผู้สอน ควรศึกษาหาความรู้ และเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และตระหนักในตนเองว่าไม่ใช่ผู้รู้หมดทุกอย่าง แต่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้
3. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น / วิทยากรท้องถิ่น ควรพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น ร่วมกับโรงเรียน / หน่วยงานในท้องถิ่น และวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยอาศัยข้อค้นพบในการวิจัยเป็นหลัก โดยเฉพาะข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของแต่ละด้านเพื่อประโยชน์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา ดังนี้

 - 1.1 ด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม

เพื่อให้การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม มีประสิทธิภาพ เกิดผลดีต่อผู้เรียน และบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ควรเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้รู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมเป็นคณะทำงาน
 - 1.2 ด้านการปรับรายละเอียดของเนื้อหา

เพื่อให้การปรับรายละเอียดของเนื้อหาบรรลุเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้หรือรายวิชาในหลักสูตร โรงเรียนและผู้ส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน จะต้องศึกษาความต้องการของนักเรียนและชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับเนื้อหาที่ต้องการเรียน
 - 1.3 ด้านการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

เพื่อให้การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนมีคุณภาพ โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน จะต้องใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อนเหมาะสมกับระดับชั้น
 - 1.4 ด้านการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่

เพื่อให้การจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ มีคุณภาพ โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงาน จะต้องวิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ จุดประสงค์ของหลักสูตร และจัดทำ
 โครงร่างของสื่อการเรียน และเตรียมเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่าง
 ต้นแบบสื่อการเรียน

1.5 ด้านการจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

เพื่อให้การจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ สอดคล้องกับ
 สภาพเศรษฐกิจ สังคมและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 ในการดำเนินงาน จะต้องใช้รูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องเป็นไปตามที่หลักสูตรของ
 กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และจัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำรายวิชาที่ทำ
 ขึ้นใหม่

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ผลต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
 สถานศึกษาของโรงเรียน

2.2 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร
 สถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

2.3 ควรศึกษาสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
 สถานศึกษา